

W e zouden in dezen eigenaardigen zomer met zijn opzettelijke onjuistheid van tijd haast vergeten, dat er nog een maan bestaat. We hebben daglicht bijna tot het uur, dat bij stilzwijgende overeenkomst slapensuur is geworden, en als we opstaan, staat de zon al weer hoog in het Oosten. October en de latere maanden zullen ons wel weer het maanlicht geven, maar we hebben dan niet meer de zomerwarmte, die tot een zijte of een wandeling in den avond uitlokt, zoodat we ook dan niet het maanlicht opzoeken om er van te genieten.

Stedelingen kennen eigenlijk de maan in het geheel niet. Wannéer ze nog eens den blik hoog opheffen — maar wie doet dat! — wel, dan zien ze wel eens een bleek schijfje of sikkeltje aan den hemel staan, maar zelden trekt het hun aandacht, en nog minder vaak gevoelen ze de waarde van de maan.

Dorpeligen weten dat beter. Ze zijn toch al meer gewoon, de blikken rond te slaan over de velden en op te heffen naar de boomen en naar den blauwen hemel of de bewolkte lucht, en reeds daardoor zouden ze al beter met de maan bekend zijn. Maar daar komt bij, dat de maan hun een vriendelijke helpster is, wanneer de zon haar taak aan deze zijde van de aardbol heeft volbracht. Geen dorpling, die niet te allen tijde, althans in het winterhalfjaar, u zeggen kan, of het lichte of donkere maan is; geen vergadering wordt daar vastgesteld, of er wordt eerst nagerekend, of het op den te bepalen dag lichte maan zal zijn. Die geregelde afwisseling van lichte en donkere maan heeft alle volken der oudheid er toe geleid, hun tijd te berekenen bij maanden van 29 en 30 dagen, en de meesten vierden den terugkeer van de nieuwe maan met feestelijkheden. Ook Israël, al komt de inzetting in hun wetgeving niet voor, waar alleen het begin der zevende maand met haar Verzoendag en Loofhuttenfeest bij name wordt genoemd.

Het is eerst Julius Caesar geweest, die ons de tijdrekening naar de maan afhandig heeft gemaakt, en het zonnejaar willekeurig heeft verdeeld in maanden van 30 en 31 dagen. De beschaafde volken hebben zijn tijdrekening overgenomen, en spreken nog wel van maanden, maar hebben de maan bij hun tijdrekening vergeten.

De maan zelf vergaten ze daarbij niet; dat deden pas de bouwers van de groote wereldsteden, die de natuur enkel kennen, of liever niet kennen, maar slechts even zien, bij een uitstapje. Het overgrootste deel der menschen kent echter nog de maan, en men behoeft geen dweper te zijn, om van de maan te houden. De maan is een verlengstuk van de schemering; zij doet de schemering duren gedurende den halven of den heelen nacht. Ze weert de duisternis, en geeft toch niet het licht, dat noodig is voor den arbeid, en daarom is zij het juist, die ons de rust geeft, de bewuste rust.

Dat hebben de dichters begrepen en bovenal de schilders. Dichters zijn wel eens sentimenteel geworden bij het bezingen van het maanlicht, en hebben wel eens gevoelens en verlangens uitgesproken, die in het hart van een nuchter mensch niet opkomen; 't waren trouwens bij de meeste dichters ook hun jonge pennevruchten, die dit bijmaakje kregen. Schilders echter bleven in de stemming van het gewone leven; zij zagen in het maanlicht, wat ieder met open oogen er in kan zien, en zij wisten de maanlichtstemming op het doek weer te geven in voor ieder verstaanbare en genietbare taal.

Aart van der Neer is onze maanlichtschilder, gelijk Gerard Dou die van het kunstlicht. Er bestaan verscheiden maanlichtstukken van dezen Nederlander; het hiernevens weergegevene bevindt zich te Berlijn in het Kaiser-Friedrich Museum.

Daar hebben we geheel de stemming van het maanlicht op een laten zomervond bij bewolkte lucht.

Die lucht is zoo mooi. Zonlicht dringt veel beter door de wolken heen; daardoor zijn ze bij zonlicht veel lichter van kleur en veel minder scherp van omtrekken. Daardoor steken ze bij maanlicht veel sterker af tegen de onbewolkte gedeelten der lucht, en werpen ze op de aarde veel sterker schaduwen.

Dat is toch in ieder opzicht het geval bij maanlicht. Zonlicht verlicht de deeltjes der lucht en de stofjes, die er in zweven, en daardoor wordt het zonlicht in alle richtingen teruggekaast. Maanlicht doet dat niet; een voorwerp krijgt alleen licht, wanneer het rechtstreeks door de maan bestraald wordt, terwijl de rest onbelicht en dus zwart is. Daarom doet maanlicht ook veel meer de vormen uitkomen en zonlicht meer de kleuren. En een landschap in wit en zwart met scherp geteekende vormen heeft evenzeer zijn bekoorlijkheid, al is het een andere, als het landschap in den kleurenrijkdom der zon met weggedoezelde omtrekken.

Maar dat maakt vooral de stemming van het maanlandschap uit, dat de drukke arbeid grootendeels uitgeschakeld is. De dieren des velds en de vogels slapen; alleen het nachtgedierte gaat op roof uit, maar dat sluipt op verborgen wegen en ontwijkt het licht, zoodat het niet gezien wordt. De stemmen der dieren zwijgen; alleen de nachtegaal vult in de Meimaand den verren omtrek met zijn hartstochtelijk lied, dat de stille zooveel meer doet uitkomen.

De arbeid van den mensch in de vrije natuur heeft grootendeels opgehouden. Geen ploeger ploegt en geen jager jaagt; het geklop op de sloopstimmerwerf zwijgt en de vrachtwagens rusten. 't Is alleen de visscher, die zijn netten plaatst, maar hij verstoort de stille niet. En dat doet ook niet het zeilende schip, of de sloopjager, die zijn paard in groote kalmte de zware vrachtschuit doet voortschuiven over het rustige water.

Dat is het juist, dat het jachten gedaan heeft. Neen, laat nu geen stoomboot daar tusschen door jagen en haar dreunenden toon doen hooren bij een brug; het zou een stoornis, bijna had ik geschreven: een ontheiliging, zijn van den avondvrede; in de dagen van Van der Neer waren ze er trouwens niet, en bij het stemmingsbeeld van zijn schilderij heb ik ze dus niet te vreezen, evenmin als den toeterenden en puffenden motorwagen, die trouwens op dat jaagpad geen besten weg zou vinden. Neen, daar is naast het trekpaard alleen nog plaats voor den rustigen wandelaar, die zijn blikken laat genieten op het vredige water, op het donkere geboomte, op de molenwieken, die in het kruis van de rust staan en op den bewolkten hemel daarboven.

Hem komen de rustige gedachten. Bij het zonlicht en in de arbeidskamer moeten de gedachten zich bezighouden met het werk, moeten ze in het gareel loopen zoowel als de handen en de werktuigen. Dat is eisch van den arbeid. Maar de rust heeft ook haar eischen, en zoo we die wat minder verwaarloosden, zouden we minder zenuwlijders hebben. De rust heeft vrije gedachten, die gaan en komen naar onze eigen begeerte. En zoo onze begeerten goed zijn, gaan onze gedachten uit naar het ware wezen der dingen, die hun oorsprong en hun doel hebben in God. Dan spreekt de natuur ons toe; dan vertelt ze van Gods daden, van Zijn wijsheid en Zijn zorg. En dan leidt Gods Geest ons in tot de diepere kennis van Gods wezen, zooals Hij Zich openbaarde in den Zoon van Zijn liefde. Dan kan het hart, dat God kent, zich verblijden in Zijn heil, dat Hij wrocht in Christus, en het kan uitzien naar de heerlijkheid der stad, die geen licht van zon of maan meer noodig heeft, omdat God Zelf haar licht is en het Lam haar lamp. En het hart zingt een loflied in de stille en de rust van het maanlicht, zooals het er geen vinden kon gedurende den arbeid des daags.

A. L.

Naar een schilderij van A. van der Neer.